

מחלוקת לשם שמים

תכנית בארי- מכון שלום הרטמן

תכנית בארי פועלת בשיתוף פעולה מלא עם משרד החינוך במטרה להפוך את לימודי תרבות ישראל בבתי הספר הממלכתיים העל-יסודיים לנדבך מרכזי בזהותם של התלמידים. עבודת העומק בנושא הזהות היהודית- ישראלית המגוונת והפלורליסטית נעשית באמצעות הכשרת מנהלים ומורים, פיתוח תכניות לימוד בלתי פורמליות, ליווי צוותים חינוכיים של בתי הספר והנחייתם ובאמצעות הרחבת שעות ההוראה המוקדשות לנושא.
אשת קשר: אתי אריאל. דוא"ל etty.ariel@shi.org.il טלפון: 02-5675350
אתר: <https://beeri.hartman.org.il/> בפייסבוק: <https://www.facebook.com/beeri.hartman>

מטרות:

1. הכרת הדמויות הלל ושמאי.
2. לימוד שני מקורות תלמודיים העוסקים במחלוקת שבין הלל ושמאי.
3. ניסוח אמנה שתקבע את חוקי תרבות הדיון בכיתה.

מתאים לשכבת גיל: חטיבת ביניים
משך המערכ: 45 דקות

אי הסכמה ומחלוקות הן חלק חשוב בתהליך הלמידה שמתרחש בבית הספר. לכן חשוב מאוד שתלמידינו יפתחו תרבות דיון מכבדת וראויה שתאפשר להשמיע מגוון של דעות ותעודד את התלמידים להשתתף באופן פעיל בדיונים כיתתיים ולהביע את דעתם ללא חשש. במידה רבה, אפשר לומר שהמסורת ההלכתית היא מסורת של מחלוקות, וכבר לפני אלפי שנים דנה המשנה בהבחנה שבין מחלוקת ראויה למחלוקת פסולה. בשיעור הזה ננסה לאפיין את המחלוקת הראויה בכיתתנו, בעזרת הצצה למחלוקת מפורסמת ועתיקה – המחלוקת שבין בית הלל לבית שמאי

א. מיהם הלל ושמאי?

הלל ושמאי, תנאים שחיו בארץ ישראל במאה הראשונה לספירה, היו מנהיגים רוחניים שייסדו שתי אסכולות רבניות שנקראו על שמם: "בית הלל" ו"בית שמאי". במשנה ובתלמוד יש אזכורים רבים למחלוקות בין שתי הדמויות וממשיכי דרכם, שהחזיקו בהשקפות עולם שונות מאוד זה מזה. דמותו של הלל, שהתחיל את דרכו כעני מרוד והיה ידוע כענוותן וסובלני, משתקפת כדמות אנושית רכה ומלאת חמלה; דמותו של שמאי, לעומת זאת, נתפסת כדמות קפדנית ושמרנית יותר. לצפייה בסרטון אנימציה קצר בנושא הלל ושמאי [לחצו כאן](#).

ב. "הלכה כבית הלל"

כעת, נזמין את התלמידים ללמוד סיפור תלמודי המתאר את המחלוקת בין הלל ושמאי ואת הדרך שבה נפתרה. מומלץ לאפשר לתלמידים ללמוד בחברות (קבוצות קטנות), ולהסתייע בשאלות המנחות שמופיעות להלן:

שלוש שנים נחלקו בית שמאי ובית הלל

הללו אומרים: "הלכה כמותנו"

והללו אומרים "הלכה כמותנו"

יצאה בת קול ואמרה: "אלו ואלו דברי אלהים חיים הן, והלכה כבית הלל."

וכי מאחר שאלו ואלו דברי אלהים חיים,

מפני מה זכו בית הלל לקבוע הלכה כמותן?

מפני שנוחין ועלובין (מתונים וסובלנים) היו

ושונין (לומדים) דבריהן ודברי בית שמאי

ולא עוד אלא שמקדימין דברי בית שמאי לדבריהן.

(בבלי עירובין, דף יג עמוד ב)

שאלות מנחות:

1. מה לדעתכם אפשר להסיק מכך שהמחלוקת בין בית הלל לבית שמאי נמשכה שלוש שנים?
2. כיצד הוכרעה המחלוקת בין שני הבתים, ולטובת מי?
3. כתבו במילים שלכם מדוע זכו בית הלל שתיקבע הלכה כמותם? האם העמדה שלהם הייתה נכונה יותר מזו של בית שמאי?
4. לפי דעתכם, מהו מוסר ההשכל של הסיפור התלמודי הזה? הביעו דעתכם בנוגע למוסר השכל זה.

הכיתה היא מרחב ללימוד, לדין, ולעיתים גם למחלוקות וויכוחים בין התלמידים.

ג. ניסוח אמנה כיתתית לתרבות הדין

מצד אחד, אנו שואפים ליצור דיונים מרתקים שבהם יביעו התלמידים את עמדותיהם באופן חופשי. עם זאת, חשוב שנקפיד גם על כללי נימוס ועל אווירה נעימה, כדי שמחלוקות אלו יהיו ענייניות ולא יגלשו לפסים אישיים ויביאו לעלבון או למריבה בין תלמידי הכיתה. לסיכום השיעור נקרא את המשנה המפורסמת ממסכת אבות:

**כל מחלוקת שהיא לשם שמים, סופה להתקיים ;
ושאינה לשם שמים, אין סופה להתקיים.
איזו היא מחלוקת שהיא לשם שמים? זו מחלוקת הלל ושמאי ;
ו[איזו היא מחלוקת] שאינה לשם שמים, זו מחלוקת קורח ועדתו.
(משנה אבות, פרק ה משנה יז)**

המשנה שלפנינו מבחינה בין מחלוקת "לשם שמים" הנתפסת בעיניה כתופעה חיובית ורצויה, לבין מחלוקת "שאינה לשם שמים" המתוארת כפוגענית וחסרת תוחלת. פרופ' אביגדור שנאן, בפירושו למסכת אבות, כותב שמרבית הפרשנים מסבירים את המשנה באופן הבא:

רק ויכוח אמיתי, המונע על ידי רצון כן להגיע אל חקר האמת, יכול לסייע לביוררה ולאישושה. אבל ויכוח שהוא לשם הוויכוח, התנצחות למען התנצחות בלא הקשבה אמיתית לדברי הצד השני, בלא נכונות להשתכנע מעמדות אחרות, אין בו תועלת וממילא אין לו תוחלת. ואכן, את המחלוקות בין הלל ושמאי, וביותר בין תלמידיהם ותלמידי תלמידיהם, בית הלל ובית שמאי (עליהם ראו לעיל ב, ט), ניתן להביא כדוגמא לדו שיח פורה, ואפילו ויכוח נוקב וחרף, שאף פעם לא הגיע לידי שלילת האחר, וכל מטרתו הייתה להגיע לחקר האמת תוך כבוד הדדי ובלא שיקולים זרים או פניות אישיות... לא כן היה המעשה בקרח ובעדתו, אשר באו לחרחר ריב ומדון בשל רצון לזכות בכבוד אישי, ובתור שכאלה ביקשו להרוס ולהחריב, ומי שהתכוון למחלוקת שלא לשם שמים, עתיד היה להיבלע עד מהרה באדמה ולהיעלם מן הארץ) .

לסיכום השיעור :

- נזמין את התלמידים לנסח אמנה כיתתית שבה יהיו החוקים הראויים לתרבות דין לפי דעתם. חשוב שהחוקים יהיו ברי יישום, למשל: "לספור עד 10 לפני שעונים בזמן ריב" או "גם בזמן ויכוח- להגיד לצד השני שאתה חבר שלו ומעריך אותו אך אתה חולק עליו בנושא מסוים".
- לצורך כך, נבקש מהם לאפיין למיטב הבנתם מהי "מחלוקת לשם שמים" ומהי "מחלוקת שאינה לשם שמים", ונרשום את תשובותיהם על הלוח.
- לאחר מכן, נעתיק את הדברים בצורה מסודרת על גבי בריסטול גדול ונבקש מכל התלמידים לחתום בתחתית האמנה.

את האמנה נוכל לתלות על אחד מקירות הכיתה, והיא תהווה תזכורת לתלמידים לשמור על תרבות דין ראויה ומכבדת גם במקרים של מחלוקת ואי הסכמה ביניהם.